

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

TRIGGER: 617309-EPP-1-2020-1-SK-EPPKA2-CBHE-JP

WP2: Кәсіпкерлік саласындағы білім деңгейін арттыру және дағдыларды дамыту

D 2.1 Кәсіпкерлік саласындағы білім беру саласындағы қолданыстағы жағдай, еңбек нарығының талаптары және білім/дағдылардың сәйкессіздігі туралы есеп

Орталық Азияда түлектердің жұмысқа орналасуына жағдай жасау арқылы студенттерге инновациялық тәсілдер мен кәсіпкерлік дағдыларды дамыту

TRIGGER серіктестері

Кошице техникалық университеті Словакия	 TECHNICKÁ UNIVERZITA V KOŠICIACH
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті Қазақстан	 EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY
Атырау мемлекеттік университеті Қазақстан	 ATYRAU UNIVERSITY
Торайғыров университеті Қазақстан	 TORAIGHYROV UNIVERSITY
Термез мемлекеттік университеті Өзбекстан	
Наманган инженерлік-технологиялық институты Өзбекстан	
Джизак политехникалық институты Өзбекстан	
Ташкент мемлекеттік көлік университеті Өзбекстан	 TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI Tashkent state transport university
Данғара мемлекеттік университеті Тәжікстан	
М.Назаршоеватындағы Хорог мемлекеттік университеті Тәжікстан	
Куляб мемлекеттік университеті Тәжікстан	
Қолданбалы ғылымдар университеті BFI Вена Австрия	 FH University of Applied Sciences BFI Vienna Economics Management Finance
Кот-д'Азур университеті Франция	 UNIVERSITÉ CÔTE D'AZUR

<p>АСТРА <i>Словакия</i></p>	 <p>ASSOCIATION FOR INNOVATION AND DEVELOPMENT</p>
<p>IDEC <i>Греция</i></p>	
<p>Мақұлдау: TRIGGER № 617309-EPP-1-2020-1-SK-EPPKA2-CBHE-JP Грант келісімі бойынша Еуропалық Одақтың Эразмус+ бағдарламасымен бірлесіп қаржыландырылады.</p> <p>Жауапкершіліктен бас тарту: Осы жарияланымда айтылған пікірлер мен пікірлер тек автор(лар)дың жауапкершілігі болып табылады және Еуропалық комиссияның көзқарасын көрсетпейді.</p>	

Мазмұны

1. Кіріспе	4
2. ЖОО-да кәсіпкерлік білім берудегі ағымдағы ұсынысқа шолу	5
2.1. Бакалавр деңгейінде кәсіпкерлікті оқыту бойынша қолданыстағы ұсыныс	5
2.2. Магистратура деңгейінде бар кәсіпкерлік білім беру ұсынысы	8
2.3. Ғылым кандидаты PhD деңгейінде кәсіпкерлікке оқыту бойынша қолданыстағы ұсыныс	9
2.4. Кәсіпкерлік білім берудегі басқа да іс-шаралар	10
2.5. Курс деңгейіндегі өзгерістерді енгізу және жаңа сабақтан тыс іс-шараларды бастау үшін ұлттық/институционалдық ережелер	10
3. HEInnovate «Кәсіпкерлік оқыту және зерделеу» және «Кәсіпкерлерді даярлау және қолдау» параметрлері бойынша өзін-өзі бағалау нәтижелері	11
3.1. «Кәсіпкерлік оқыту және оқу» өлшемі	12
3.2. «Кәсіпкерлерді дайындау және қолдау» өлшемі	13
4. Тереңдетілген сауалнама (жұмыс берушілер, түлектер)	14
4.1. «Идеялар» өлшемі	15
4.2. «Ресурстар» өлшемі	19
4.3. «Әрекеттер» өлшемі	22
4.4. «Цифрлық дағдылар» өлшемі	24
4.5. «Қаржылық дағдылар» өлшемі	26
4.6. «Маркетинг» өлшемі	28
4.7. «Инновациялық менеджмент» өлшемі	30
5. Анықталған олқылықтар мен дағдылардың сәйкессіздігі	32
6. Қорытынды: Университетте кәсіпкерлік білім беруді одан әрі дамыту қадамдары	33
1. Кіріспе	5

2.	ЖОО- кәсіпкерлікке оқыту бойынша ағымдағы ұсынысқа шолу	6
2.1.	Бакалавр деңгейінде кәсіпкерлікті оқыту бойынша қолданыстағы ұсыныс	6
2.2.	Магистратура деңгейінде кәсіпкерлікке оқыту бойынша қолданыстағы ұсыныс	9
2.3.	Ғылым кандидаты PhD деңгейінде кәсіпкерлікке оқыту бойынша қолданыстағы ұсыныс 10	
2.4.	Кәсіпкерлікке оқыту жөніндегі басқа да қызмет түрлері.....	11
2.5.	Курс деңгейінде өзгерістер енгізуге және жаңа сыныптан тыс іс-шараларды бастауға арналған ұлттық/институционалдық ережелер.....	11
3.	HEInnovate «Кәсіпкерлік оқыту және зерделеу» және «Кәсіпкерлерді даярлау және қолдау» параметрлері бойынша өзін-өзі бағалау нәтижелері.....	12
3.1.	«Кәсіпкерлік оқыту және зерделеу» бағыты	12
3.2.	«Кәсіпкерлерді даярлау және қолдау» бағыттары	14
4.	Тереңдетілген сауалнама (жұмыс берушілер, түлектер).....	15
4.1	«Идеялар» өлшемі	16
4.2	Өлшем «Ресурстар».....	20
4.3	«Әрекеттер» өлшемі	23
4.4	«Цифрлық дағдылар» өлшемі.....	25
4.5	«Қаржылық дағдылар» өлшемі	27
4.6	«Маркетинг» өлшемі	29
4.7	«Инновациялық менеджмент» өлшемі.....	31
5.	Анықталған кемшіліктер мен дағдылардың сәйкессіздіктері.....	33
6.	Қорытынды: университетте кәсіпкерлік білім беруді одан әрі дамыту қадамдары	34

1. Кіріспе

Торайғыров университеті (ТУ) - Қазақстанның солтүстік-шығыс бөлігіндегі ең ірі университеттердің бірі болып табылады. ТУ-ті 1960 жылы құрылды және алғашында 400 студенттен бастау алды. Бүгінде бұл инновациялық үлгідегі көпсалалы кәсіпкерлік университеті, өңірдегі жетекші жоғары оқу орны, өзінің жаңалықтары мен жетістіктерімен кеңінен танылған ірі ғылыми орталық. Торайғыров атындағы университет 1960 жылы құрылған, 7 факультет, 1192 қызметкер, 8522 студент бар. Университет 138 оқу бағдарламасын жүргізеді (117 бағдарлама аккредиттелген). Жыл сайынғы ұлттық рейтингке сәйкес, ТУ -ті Қазақстандағы үздік 5 көпсалалы университеттердің қатарына кіреді. 2020 жылы университет QS World University Rankings рейтингіне 1201+ кірді.

Осы есеп Қазақстандағы ТУ-де кәсіпкерлік саласындағы білім беру мәртебесіне шолу жасайды және еңбек нарығының тиісті талаптарын және университет түлектерінің білімі/дағдыларының сәйкессіздіктерін анықтауға бағытталған. Есеп Эразмус+ Жоғары білім беру әлеуетін арттыру жобасының «Орталық Азияда түлектерді жұмысқа орналастыру үшін жағдай жасау арқылы студенттер арасында инновациялық тәсілдер мен кәсіпкерлік дағдыларды ынталандыру» (TRIGGER) және жоба 2 «Кәсіпкерлік білім мен дағдыларды дамытуды арттыру» (WP2) жұмыс пакеті аясында әзірленді.

Баяндамада алдымен университеттегі кәсіпкерлік білім берудегі ағымдағы ұсынысқа шолу жасалады. Екіншіден, HEInnovate негізінде жүргізілген ЖОО өзін-өзі бағалаудың тиісті нәтижелері беріледі.¹WP1 ішіндегі құрал.²WP2 талаптары үшін бұл есеп университеттің HEInnovate өлшемдері бойынша «Кәсіпкерлік оқыту және оқыту» және «Кәсіпкерлерді дайындау және қолдау» бойынша өзін-өзі бағалау нәтижелерін арнайы қарастырады.³Үшіншіден, жұмыс берушілер мен бітірушілер арасында жүргізілген сауалнаманың нәтижелері еңбек нарығының біліктілік талаптарын және бітірушілердің кәсіпкерлік дағдылары саласындағы мүмкін болатын біліктілік сәйкессіздіктерін анықтау үшін ұсынылады. Сауалнаманы университет 2021 жылдың көктемінде WP2 шеңберінде жүзеге асырды. Төртіншіден, анықталған олқылықтар мен дағдылардың сәйкессіздігі туралы қорытынды талқылау ұсынылады. Қорыта айтқанда, аталған аспектілер университеттегі кәсіпкерлік білім беру жағдайын кешенді тексеруге мүмкіндік береді.

¹Қосымша мәліметтерді қараңыз: <https://heinnovate.eu/en>

²Қосымша мәліметтерді 1-жұмыс пакетінің «ЖОО-ның болашақ қиындықтарға дайындығын талдау әдістемесі» бойынша Жеткізу 1.1 бөлімінен қараңыз.

³Барлық 8 HEInnovate өлшемдері бойынша өзін-өзі бағалаудың қосымша нәтижелерін 1-жұмыс пакетінің «ОА елдеріндегі ЖОО-ның болашақ қиындықтарға дайындығы туралы есеп» 1.2 жеткізілетін бөлімін қараңыз.

Соңында университетте кәсіпкерлік білім беруді одан әрі дамыту бойынша қорытындылар жасалады.

Университеттегі кәсіпкерлік білім беру мәртебесін қарастырмас бұрын, бұл бөлім TRIGGER жобасымен қабылданған кәсіпкерлік білім беру тұжырымдамасының қысқаша мазмұнымен аяқталады:

- **Кәсіпкерлік білім беру** студенттерге өзін-өзі жұмыспен қамтыған кәсіпкерлер ретінде де, құрылған ұйымдардағы қызметкерлер ретінде де әртүрлі орталарда кәсіпкерлік қызметте идеяларды генерациялау үшін білім, дағды және мотивация беруге бағытталған (EC 2015, Lackéus et al. 2020).).

- **Кәсіпкерлік** – жеке дамуға, белсенді азаматтыққа, әлеуметтік инклюзияға және жұмысқа қабілеттілікке ықпал ететін барлық оқушылар үшін негізгі құзырет (see European Commission et al. 2016: 21).

- **ЖОО-да ұйымдық өзгерістер** қажет, өйткені «кәсіпкерлік пен инновациялық күн тәртібін енгізу мүмкіндігі ЖОО-ның басқару тетіктеріне, ұйымдастырушылық мүмкіндіктеріне және институционалдық мәдениетіне, сондай-ақ қоршаған экономиканың ерекшеліктеріне байланысты» (OECD 2019: 12).

2. ЖОО- кәсіпкерлікке оқыту бойынша ағымдағы ұсынысқа шолу

Бұл бөлімде бакалавриат, магистратура және ғылым кандидаты PhD деңгейлерін ескере отырып, университеттегі кәсіпкерлік білім беру мәртебесіне шолу жасалады.

2.1. Бакалавр деңгейінде кәсіпкерлікті оқыту бойынша қолданыстағы ұсыныс

2020 жылы коммерциялық емес акционерлік қоғамға көшуге байланысты университет өз қызметінде академиялық және басқарушылық еркіндікке ие болды, бұл оған университеттің даму векторын дербес анықтауға, өзінің білім беру бағдарламаларын әзірлеуге мүмкіндік береді. Біз кәсіпкерлік типтегі университетті таңдадық. Бизнестің, биліктің және ғылыми қоғамдастықтың өзара іс-қимылы бізге стратегиялық мақсаттарға жетуге және тұрақты дамуды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін бағыттар негіз болды.

ТУ жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп "күшті университет – күшті өңір" бағдарламасын белсенді түрде іске асыруда. Бүгінгі таңда біздің көптеген зерттеушілеріміз

Өңірлік үкіметтердің, қалалар мен аудандардың жобалық кеңселерінің жұмысына белсенді қатысады, бұл ТУ-ке өңірлік мәселелерді шешу үшін университеттің ғылыми-техникалық әлеуетін пайдалануға мүмкіндік береді. Мемлекет, ғылым және Бизнесінің үшжақты Өзара іс-қимылы түлектерді табысты жұмысқа орналастыруға мүмкіндік береді.

ТУ студенттер саны бойынша да, білім беру қызметтерінің сапасы бойынша да Павлодар облысының оқу орындары арасында сөзсіз көшбасшы болып табылады. Университет бакалавриат, магистратура және докторантураның 150 мамандығы бойынша мемлекеттік және орыс тілдерінде түрлі салаларда жоғары кәсіптік білім беру мамандарын дайындайды.

ТУ жыл сайын шағын гранттар беруге конкурс өткізеді. Гранттың мақсаты-Университет қызметкерлерінің, студенттердің инновациялық және ғылыми идеяларын қалыптастыру және оларды коммерцияландыру.

Грант беру мақсаттары мыналарды қамтиды:

- ҒЗТҚЖ-ны қоса алғанда, инновациялық процестерді іске асыру үшін қаржылық жағдайлар жасау;

- ҒЗТҚЖ интенсификациясы және оларды университет қызметінде коммерцияландыру;

- университетте инновациялық кәсіпкерлік экожүйені құру;

- университет қызметкерлері мен студенттердің біліктілігін арттыру;

- "білім-ғылым-өндіріс" жүйесіндегі интеграциялық байланыстарды дамыту.

Грант сомасы 6 025 000 теңгеге дейін (11 570 еуро) құрайды. Грант беріледі:

- университет қызметкерлеріне;

- бакалавриат, магистратура және аспирантура студенттеріне.

Сондай-ақ университет студенттер мен қызметкерлер арасында кәсіпкерлікті қолдау және дамыту үшін кәсіпкерлікті қолдау және дамыту бойынша табысты кәсіпкерлермен, жаттықтырушылармен, бизнес-жаттықтырушылармен, мемлекеттік органдардың өкілдерімен және қорлардың ("ДАМУ" және "Атамекен") өкілдерімен іскерлік кездесулер өткізеді.

Осылайша, кәсіпкерлік университеттің профиліне сүйене отырып, барлық білім беру бағдарламаларында Студенттердің кәсіпкерлік дағдыларын дамытуға бағытталған модульдер бар. Университеттің барлық бакалавриат бағдарламаларында "бизнесінің ұйымдастыру" және "стартап-жобалардың экономикалық негіздемесі" міндетті модулі бар.

Осы пәнді оқу нәтижесінде студенттер стартап-жобаларды іске асыру және олардың экономикалық негіздемесін жүзеге асыру үшін идеялар жасай алады. Пәннің мақсаты стартап-жобалардың экономикалық негіздемесін жүргізу үшін қажетті білім, Дағдылар мен құзыреттер жиынтығын қалыптастыру болып табылады. Пәннің мақсаттары мыналарды зерттеуді қамтиды:

Стартап-жобалар заманауи іскерлік кәсіпкерліктің құралы ретінде;

Стартап жобаны әзірлеу алгоритмін құру әдістемесі;

Бизнес модельдерді жобалау принциптері; негізгі капиталға инвестициялық шығындарды бағалау әдістемесін зерттеу;

Айналым капиталындағы инвестициялық шығындарды бағалау әдістемесі;

Кадр ресурстарын қалыптастыруда инвестициялық шығындарды бағалау әдістемесі;

Кезең шығындары мен шығындарының экономикалық техникалық-экономикалық негіздемесін орындау әдістемесі;

Баға жүйесін жобалау әдістемесі;

Қаржылық жоспарлаудың әдістемесі;

Стартап жобаның инвестициялық талдауын жүргізу әдістемесі;

Стартап жобаны қорғау әдістері.

ТУ-ін барлық білім беру бағдарламалары міндетті пәндер тізімін белгілейтін Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің талаптарына сәйкес болуы керек, мысалы: Қазақстанның қазіргі тарихы, философия, шет тілі, қазақ (орыс) тілі. , Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (ағылшын тілінде), сондай-ақ Әлеуметтік-саяси пәндер (Әлеуметтану, Саясаттану, Мәдениеттану, Психология) және Дене тәрбиесі модулі. Міндетті жалпы білім беретін пәндер 51 кредитті құрайды. Білім беру бағдарламасының қалған мазмұнын университеттер академиялық еркіндік саясаты шеңберінде дербес анықтайды. Мамандандырылған пәндер университет құрамдас бөлігі ретінде (таңдау пәндері) жалпы 240 кредиттің 60 кредитін алады.

2.2. Магистратура деңгейінде кәсіпкерлікке оқыту бойынша қолданыстағы ұсыныс

Қазіргі уақытта университет тәжірибелік дағдыларды дамытуға көп көңіл бөліп жатыр. Бұл студенттердің оқу қабілеттілігінің жақсарту және олардың бәсекеге деген қабілеттілігін арттыру үшін нақты және қаржы саласымен тығыз ынтымақтастық туралы.

Кәсіпкерлік білім беру сапасын арттыру үшін оқу жүйесіне келесі тәжірибелер тартылған:

- И. Назарчук, "Павлодар облысының экономика және бюджеттік жоспарлау басқармасы" мемлекеттік мекемесінің бастығы;

- С. Шаяхметов, Павлодар облысы әкімінің орынбасары;

- А. Молчина, жетекші маркетинг, Павлодар қаласының SMM-менеджері;

- М. Кантарбаев, Павлодар қаласы бойынша Мемлекеттік кірістер департаментінің "жеке тұлғалардан ақпаратты қабылдау және өңдеу орталығы" бөлімінің бастығы;

- А. Амеркулова, "Отбасы" Банкінің жетекші маманы;

- С. Ахметова. - аудитор.

Университет шетелдегі бірнеше университеттегі әріптестерімен ұзақ мерзімді ынтымақтастық қатынастарына ие. Мысалы, проф. Алмаз Толымбек, Дельта Халықаралық Университеті (АҚШ), доктор Стукен Т.Ю., Омбы Мемлекеттік Университетінің Экономика Факультетінің деканы (Ресей), доктор А. Шаркова, Ресей Федерациясының Үкімет Қаржы Университетінің экономика кафедрасының меңгерушісі

Шетелдік оқытушылардың академиялық ұтқырлығы аясында Алмаз Толымбек 2019 жылдың 14 қазаны мен 8 қарашасы аралығында профессор-оқытушылар құрамы мен студенттерге келесі курстар бойынша білім беру тренингтері мен семинарларын өткізді: дағдылар мен көшбасшылық, стратегиялық менеджмент, Қаржы нарықтары және портфельдік салымдар. Семинарлар салымдық сауаттылық алуға бағытталған және жаһандық қаржы нарықтары контекстінде Қазақстан Республикасы азаматтарының өздерінің қаржылық мүмкіндіктерінің өсуіне негізделген. Жалпы, бағдарлама оқытушылар мен студенттер арасында заманауи салымдық сауаттылықты дамытуға, сондай-ақ жеке қаржылық тәуелсіздікке біртіндеп қол жеткізуге арналған.

Сонымен қатар, Senior Expert Service (Германия) бағдарламасы аясында сарапшы Вольфганг Бёме "Банктік Тәуекелдерді Азайту" біліктілікті арттыру тренингін өткізуге

шақырылды. Курсқа студенттер, аспиранттар мен докторанттар, сондай-ақ профессорлық-оқытушылық құрам қатысты. Осылайша, студенттердің кәсіпкерлік құзыреттерін, көшбасшылық қасиеттерін қалыптастыру мақсатында барлық іс-шаралар экономиканың нақты секторынан практиктерді, шақырылған профессорларды, сондай-ақ табысты кәсіпкерлер мен стартап-жобалардың негізін қалаушыларды тарта отырып, тұрақты негізде өткізіледі.

ТУ-гі жоғары оқуорнынан кейінгі білім берудің барлық білім беру бағдарламалары Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым Министрлігінің талаптарына сәйкес келуі тиіс, ол Ғылым Тарихы мен Философиясы, Шет тілі (кәсіптік), Жоғары Білім Педагогикасы, Басқару Психологиясы және Педагогикалық Тағылымдама сияқты міндетті пәндердің тізбесін регламенттейді. Міндетті пәндер 120 кредиттің 20-сын алады. Магистратураның бір жылдық тәжірибеге бағытталған бағдарламасында міндетті пәндер тізімі мыналарды қамтиды: Шет тілі (кәсіби), Менеджмент, Басқару Психологиясы. Бұл бағдарламадағы міндетті пәндер 60 кредиттің 6-ың алады. Білім беру бағдарламасының қалған мазмұнын университеттер дербес анықтайды және бұл академиялық еркіндік. Осылайша, университеттер білім беру бағдарламаларының мазмұнын қалыптастыруға және оларды одан әрі дамытудың мамандануын анықтауға еркіндікке ие. Осыған байланысты магистратура деңгейіндегі барлық білім беру бағдарламалары үшін таңдау курсы ретінде кәсіпкерлікті дамыту және халықаралық нарыққа шығу курсы ұсынуға болады.

2.3. Ғылым кандидаты PhD деңгейінде кәсіпкерлікке оқыту бойынша қолданыстағы ұсыныс

Докторантураның барлық білім беру бағдарламаларында курстар тек 1 семестрде оқытылады (мемлекеттік стандартқа сәйкес). Келесі 2,5 жыл (бес Семестр) Барлық докторанттар зерттеу жұмыстарымен айналысады, зерттеу жұмыстары мен іс-шараларға қатысады, мақалалар жазады, ғылыми жетекшілерімен кеңеседі.

Міндетті компонент пәндері, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Мемлекеттік білім беру стандартының талаптарымен айқындалады, мысалы: академиялық жазу және бірінші семестрдегі теориялық зерделеудің 45 кредитінен тұратын зерттеу әдістері.

Осыған байланысты докторантураға түсу осы салада алғышарттар болған жағдайда мүмкін болады. Барлық докторанттар кәсіпкерлік курстарын алдыңғы деңгейлерде (бакалавриат және магистратура бағдарламалары) оқыды деп күтілуде, өйткені олар міндетті компонент болып

табылады. Сондықтан докторанттар кәсіпкерлік бойынша қосымша модульдерді оқымайды, бірақ оларды бұрын, бакалавриат және магистратура бағдарламалары кезінде игереді деп болжанады. Сондықтан, докторанттар кәсіпкерлік бойынша қосымша модульдерді оқымайды, бірақ олар бұрын бакалавриат пен магистратурада оқу бары.

2.4. Кәсіпкерлікке оқыту жөніндегі басқа да қызмет түрлері

Қазіргі уақытта университет коммуникативтік дағдыларды, соның ішінде көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын дамытуға, сондай-ақ топ-менеджерлер мен кәсіпкерлерді тартуға көп көңіл бөледі.

Осы бағытты жүзеге асыру аясында дәрістер өткізуге Қазақстанның белгілі қоғам қайраткері, спикер Саясат Нұрбек шақырылды. Ол болашақтың әлемдік тенденциялары, мамандықтары мен дағдылары туралы айтты. Ол жаңа кәсіптер мен құзыреттер атласының мысалында Қазақстанның қарапайым азаматтары үшін кәсіби диагностика мен кәсіптік бағдарлаудың қолжетімді құралдары бар екенін көрсетті.

Сондай-ақ, 15 Сәуірде әйгілі smart.point негізін қалаушы шақырылды, "BI Innovation" экс-Бас директоры Әмірхан Омаров. Ол "Almaty Trends" зияткерлік жастар клубының басшысы, сондай-ақ ақпараттық технологиялар саласындағы бірқатар стартаптардың бірлескен авторы болып табылады. Әмірхан Омаров тайм-менеджмент, өзін-өзі дамыту, тәртіп, маркетинг және бизнес бойынша кеңестерімен бөлісті. Ол сондай-ақ әркімге бастаушы кәсіпкерлерге кеңес пен кеңес алуға мүмкіндік беру үшін кеңес берді.

18 ақпанда логистика саласындағы халықаралық стартаптың негізін қалаушы Ержан Наурызбаевпен кездесу өтті. Ержан Наурызбаев-технологиялық кәсіпкер, IT-сарапшы және тәлімгер. Барлық іс-шаралар кәсіпкерлік дағдылар мен құзыреттерді дамытуға бағытталған және тұрақты негізде өткізіледі.

2.5. Курс деңгейінде өзгерістер енгізуге және жаңа сыныптан тыс іс-шараларды бастауға арналған ұлттық/институционалдық ережелер

Соңғы бірнеше жыл ішінде жоғары білім саласындағы қарқынды реформалардан кейін Қазақстан университеттері академиялық еркіндікке ие болды. ТУ-те білім беру бағдарламаларының сапасын бақылау мен бағалаудың үздіксіз тетігі жұмыс істейді. Бұл процеске университеттің келесі құрылымдық бөлімшелері қатысады: кафедралар, деканаттар және академиялық қызметті басқару бөлімі. Бұл процесс студенттерге, түлектерге,

оқытушыларға, жұмыс берушілерге сауалнама жүргізуді қамтиды; студенттердің үлгерімін талдау; білім беру процесін ақпараттық қамтамасыз ету, ОР ресурстық және ақпараттық қамтамасыз ету; оқытушыларды бағалау жүйесін талдау; оқытушылар құрамының құзыреттілік деңгейін бағалау; білім беру бағдарламаларының белгіленген талаптарға сәйкестік дәрежесі.

Білім беру бағдарламаларын қайта қарау, еңбек нарығындағы өзгерістерді, жұмыс берушілердің қажеттіліктерін, нақты пәндердегі соңғы ғылыми жетістіктерді және қоғамның әлеуметтік сұранысын ескере отырып, жылына бір рет жүргізіледі. Жыл сайын әр білім беру бағдарламасына студенттер мен жұмыс берушілердің пікірлерін ескере отырып өзгерістер енгізіледі.

3. HEInnovate «Кәсіпкерлік оқыту және зерделеу» және «Кәсіпкерлерді даярлау және қолдау» параметрлері бойынша өзін-өзі бағалау нәтижелері

WP1 шеңберінде HEInnovate құралы негізінде ЖОО өзін-өзі бағалау жүргізілді.

WP2 талаптарына келер болсақ, бұл бөлімде университеттің «Кәсіпкерлік оқыту және зерделеу» және «Кәсіпкерлерді даярлау және қолдау» параметрлері бойынша өзін-өзі бағалау нәтижелері арнайы қарастырылады.⁴

3.1. «Кәсіпкерлік оқыту және зерделеу» бағыты

ТУ-ті өзін кәсіпкерлік университет ретінде ұстанады. Біз студенттерге білім беру, дағдылар мен ынталандыруды әр түрлі жағдайда кәсіпкерлік жетістікке ынталандыруға мүмкіндік береміз. Кәсіпкерлік- университеттің стратегиясының маңызды бөлігі болып табылады. Университет болашақ әлеуетті кәсіпкерлер мен жұмыс берушілер ретінде студенттердің мүмкіндіктерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін дағдыларды немесе қасиеттерді дамытуға бағытталған. Университет бизнес-жобалар мен стартаптар конкурстарынан өтеді, білім берудің барлық салаларында кәсіпкерліктің пәндік бағдарламаларын жүзеге асырады.

Кәсіпкерлікті оқытуға деген қызығушылық бүкіл әлемде өсуде. Зерттеу саласында бизнес-курстардың мазмұны мен құрылымы туралы көптеген түрлі пікірлер бар, бірақ бұл бәсекелес көзқарастар қарсыластар ретінде нақты тұжырымдалған және бір-біріне сынақтан өткені үшін әлі

⁴Барлық 8 HEInnovate өлшемдері бойынша өзін-өзі бағалаудың қосымша нәтижелерін 1-жұмыс пакетінің «ОА елдеріндегі ЖОО-ның болашақ қиындықтарға дайындығы туралы есеп» 1.2 жеткізілетін бөлімін қараңыз.

де жан-жақты зерттеу жүргізілмеген. Бағдарламаны бағалаудың жетіспеушілігі де бар. Сондықтан қызметкерлерді оқыту және кәсіпкерлікке оқыту процестерін бағалауға қатысты бағалау өте елеулі болып табылады. Бұл процесс респонденттерден жоғары балл алғанына қарамастан, іс жүзінде кәсіпкерлік білім беру барлық университетте оқытылмайды.

Қазіргі уақытта Торайғыров университетінің жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру саласында білім беру қызметін жүзеге асыруға 58 лицензиясы бар.

Білім деңгейі	Оқыту бағыттары бойынша лицензиялар саны	Білім беру бағдарламаларының саны (БҚ)
ғылым кандидаты PhD	6	13
Master's degree Магистрдеңгейі	23	58 (ғылыми-пед.)
Бакалавриат	29	79
Total Барлығы	58	150
* 2020 жылы 9 жаңа БӨ білім беру бағдарламасы ашылды: бакалавриат – 3; магистратура – 3; докторантура – 3. ** 2021 жылы тізілімге жаңа БӨ білім беру бағдарламаларын енгізу және ағымдағы БӨ білім беру бағдарламаларын жаңарту жұмыстары жалғасуда.		

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің тізілімі (ҚР БҒМ) барлығы 150 білім беру бағдарламаларын қамтиды, оның құрамы: - негізгі бағдарламаға сәйкес жобаларды зерттеу және іске асыру арқылы жобалық оқытуды іске асыру; - Кәсіпкерлік саласындағы құзіреттіліктерді қосымша қалыптастыру және кішігірім Minor (қосымша білім беру бағдарламасы)бағдарлама арқылы іске қосу: «Кәсіпкерлік», ағылшын тілі курстары (ағымдағы курс), неміс тілі курстары (ағымдағы курс), «Қытай тілі» (базалық курс), «IT: Графика және дизайн», «IT: Қосымша және виртуалды шындық», «IT: Веб-әзірлеу», «IT: SMM және SEO», «IT: видео өндірісі», «IT: Цифрлық дыбыс режиссері».

ЖОО қабылдауы қажет 5 шара:

1. Студенттерге кәсіпкерлік қызметте түрлі жағдайларда табысқа жету үшін білім, дағдылар мен уәждеме беру. Кәсіпкерлік университет стратегиясының маңызды бөлігі болып табылады. ТоU өзін кәсіпкерлік университет ретінде көрсетеді.

2. Болашақ әлеуетті бизнесмендер мен жұмыс берушілер ретінде студенттердің мүмкіндіктерін іске асыруға мүмкіндік беретін дағдыларды немесе сапаларды дамытуға назар аудару.

3. Бизнес-жобалар мен стартаптар конкурстарын өткізу.
4. Студенттер мен кәсіпкерлер үшін олардың тәжірибесін қабылдау және біліктілігін арттыру үшін бірлескен іс-шараларды көбірек өткізу.
5. Білім берудің барлық салаларында пәндік кәсіпкерлік бағдарламаны енгізу.

3.2. «Кәсіпкерлерді даярлау және қолдау» бағыттары

ТУ кәсіпкерлердің мәселелерін талқылау және алмасу үшін форумдар мен кездесулер ұйымдастырады. Университет студенттерге жеке тәлімгердің көмегін, ауқымды желілік іс-шараларға қол жеткізуді ұсынады және қонақ үйлерде, саяхаттарда, бизнесте және өмір салтында азық-түлік пен қызметтерге эксклюзивті жеңілдіктер ұсына алатын ірі компаниялармен ынтымақтасады.

Білім беру бағдарламалары шеңберінде жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мынадай бағыттары іске асырылады: 1) Павлодар облысының кәсіпорындарымен дуальді оқыту: - Инженерлік факультет - «PNKHZ» ЖШС, «ПФ КСП Стил» ЖШС, «Теміржолсу-Павлодар» ЖШС, Omis Inc. «Қазақстандық стандарттау және метрология институты» ЖШС, ПФ « » АҚ және «Vi Group» ЖШС дуальді оқытуды ұйымдастыру бойынша жұмыстар жүргізілуде; - Ауыл шаруашылығы ғылымдары факультеті - «Сүт» АҚ, «Горзеленстрой» ЖШС, «Победа» ЖШС, «Шарбақты-Құс» ЖШС, «Қызылжар-Құс» ЖШС; - Энергетика және информатика факультеті - «КСП Стил» ЖШС, «Проманалит» ЖШС, «Эльнур-Сервис» ЖШС, «Бест-гарант» ЖШС, «РБА Девелопмент» ЖК, «KEZ» АҚ дуальді оқытуды ұйымдастыру бойынша жұмыстар жүргізілуде; - Экономика және құқық факультеті - «Қазақстан Халық Банкі» АҚ, «Еуразиялық Банк» АҚ.- «АЭА-ТОУ» жобасы аясында Сұйық сабын және антисептик өндірісі, «Римма косметикасы» заттай косметикасы, «Аирказ» ауа мониторингі министрлігі, Электромотоциклдер өндірісі, Шағын көлемді сору-сору желдеткіші өндірісі Медициналық диагностикалық білезіктер Құрылыс СИП-панельдер өндірісі Роботтандырылған өрт сөндіру платформасы, «Гринталь» әлеуметтік шеберханасы, Мүгедектер арбаларын механикалық арбалардан электрлік арбаларға ауыстыру, Радиобағытқыштар; Металл конструкциялар мен креативті жиһаз жасау; «Батпақ» жоғары өткізгіш техникасы; Электр триметаналар мен катамарандар өндірісі СИЗ-КЗ жеке қорғаныш құралдары; Бактерицидті рециркуляторлар өндірісі Жеке қорғауға арналған репелленттер (спрей, мылтықтан гель), Заманауи кәсіптер мен дағдылардың білім беру экскурсиялық қызметі, Павлодар облысының ащы-тұзды көлдерін экологиялық зерттеу, Қақталған бұйымдар өндірісі Гидропонды қондырғыда микрозелень өсіретін «Био-Грин» зертханасы.

Осы бөлім бойынша ТУ-нің өзін-өзі бағалау нәтижелері бойынша жауаптардың орташа балы 3,8 балды құрады.

- Кәсіпкерлік команда құруда және жанжалдарды басқаруда қолдау көрсетуді ұсыну 3.6
- Өздерінің жеке инкубаторларын орналастырады немесе сыртқы инкубаторларға оңай қол жеткізуді қамтамасыз етеді 3.8
- Олардың инкубаторлары «жұмсақ» қолдаудың толық спектрін (желілер құру, тәлімгерлік және т.б.), сондай-ақ физикалық инфрақұрылымды ұсынатынына көз жеткізу 3.7
- Синергетикалық әсерді күшейту үшін инкубациялық орталықтарды ЖОО-ның зерттеу және білім беру инфрақұрылымымен интеграциялау 3.75

ЖОО қабылдауы қажет 5 шара:

1. Ақпарат алмасу және кәсіпкерлердің проблемаларын талқылау үшін форумдар мен кездесулер ұйымдастыру.
2. Студенттерге жеке тәлімгердің көмегін, ауқымды желілік іс-шараларға қол жеткізуді ұсыну.
3. Қонақ үйлерде, саяхаттарда, бизнесте және өмір салтында тауарлар мен қызметтерге эксклюзивті жеңілдіктер ұсына алатын ірі компаниялармен белсенді ынтымақтастық жасау.
4. Нақты функциялары бар «Жас кәсіпкерлер кеңесі» арнайы клубын құру, оның ішінде неғұрлым тәжірибелі тәлімгерлердің мониторингі.
5. Стартаптарды қаржыландыру, байланыс орнату үшін мүмкіндіктер және әлеуметтік кәсіпкерлер үшін қолдау желісін ұсыну.

4. Тереңдетілген сауалнама (жұмыс берушілер, түлектер)

WP2 шеңберінде университет жұмыс берушілер мен түлектер арасында еңбек нарығының біліктілік талаптарын және кәсіпкерлік дағдылар саласындағы түлектердің мүмкін болатын біліктілік сәйкессіздіктерін анықтау мақсатында сауалнама жүргізді.

Бұл тарауда жұмыс берушілер мен түлектердің онлайн сауалнамасының нәтижелері берілген. Сауалнаманың негіздемесі компаниялар мен бітірушілер қабылдайтын университет түлектерінің қажетті дағдылар мен нақты дағдылар жағдайындағы дағдылардағы кемшіліктерді анықтау болды.

Сауалнама 2021 жылдың мамыр және маусым айларында жүргізілді. Қазақстан, Өзбекстан және Тәжікстандағы әрбір TRIGGER серіктесі салыстырмалы деректер алу үшін бір сауалнаманы дербес таратқан.

Сауалнама Кәсіпкерлік құзыреттілік шеңбері негізінде әзірленді⁵және кәсіпкерлік туралы басқа да зерттеулер.⁶

Сауалнама барлығы EntreComp үш «Идеялар», «Ресурстар» және Өрекеттер өлшемі бойынша және «Цифрлық дағдылар», «Қаржылық дағдылар», «Маркетинг дағдылары» және «Инновацияларды басқару дағдылары» бойынша төрт өлшем бойынша 130 тармақтан тұрды. Сауалнамаға қатысушының компаниядағы орны, компания көлемі және компания/кәсіби қызмет секторы сияқты демографиялық айнымалылар бойынша 8 сұрақ. Барлық элементтер 1 = мүлде маңызды емес, 5 = өте маңызды болып бекітілген бес балдық Лайкерт шкаласымен ұсынылды.

4.1 «Идеялар» өлшемі

1-кесте: "ИДЕЯЛАР" өлшемі			Жұмыс беруші				Түлектер					
	Маңыздылығы					I ± GL	Маңыздылығы					I ± GL
	N	Орташа	SD	Орташа	SD		N	Орташа	SD	Орташа	SD	
Элементтер												
Мүмкіндіктерді анықтау, құру және пайдалану.	23	4,5	0,6	3,0	0,8	- 1,5	22	4,3	0,6	3,0	0,5	- 1,3
Тұтынушылардың және басқа мүдделі тараптардың қажеттіліктерін ашу.	23	4,4	0,7	3,0	0,8	- 1,4	22	4,3	0,8	3,1	0,5	- 1,2
Мән жасауға болатын	23	4,4	0,7	3,1	0,7	- 1,3	22	4,1	0,8	3,0	0,6	- 1,1

⁵ Vacigalupo M., Kamylyis P., Punie Y. and Van Den Brande L. (2016) EntreComp: Кәсіпкерлік құзыреттілік шеңбері. Люксембург (Люксембург): Еуропалық Одақтың басылымдар кеңсесі; Желіде: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC101581> (қолданылған күні 2021-02-02).

⁶ «Цифрлық дағдылар» өлшемі Carretero, S. / Vuorikari, R. / Punie, Y. (2017) әзірлеген. DigComp 2.1: Сегіз біліктілік деңгейі бар азаматтарға арналған цифрлық құзыреттілік шеңбері және пайдалану мысалдары, doi:10.2760/38842; әрі қарай өлшемдер Loué, C. & Varonet, J. (2012) негізінде құрылды. Жаңа кәсіпкерлік дағдылар мен құзыреттілік шеңберіне қарай: сапалық және сандық зерттеу. In: Кәсіпкерлік және шағын бизнес халықаралық журналы, том. 17, No 4, 455-477 б.

контексттерді талдау.													
Құндылық жасау үшін идеялар мен мүмкіндіктерді дамыту.	23	4,2	0,7	3,1	0,8	- 1,1	22	4,3	0,6	3,2	0,4	- 1,1	
Бар және жаңа міндеттерге жақсырақ шешімдерді әзірлеу.	23	4,4	0,7	3,1	0,8	- 1,3	22	4,3	0,7	3,2	0,6	- 1,1	
Инновациялық тәсілдерді зерттеу және тәжірибе жасау.	23	4,4	0,7	3,0	0,8	- 1,3	22	4,2	0,8	3,2	0,6	- 1,0	
Идеяларды әрекетке айналдыру үшін көзқарасты дамыту.	23	4,3	0,9	3,0	0,6	- 1,2	22	4,1	0,7	3,0	0,4	- 1,1	
Әлеуметтік, мәдени және экономикалық тұрғыда құндылықтың қандай екенін бағалау.	23	4,4	0,7	3,1	0,7	- 1,3	22	4,1	0,7	3,0	0,5	- 1,1	
Идеяның құндылық жасау мүмкіндігін мойындау.	23	4,4	0,6	3,1	0,7	- 1,3	22	4,2	0,7	3,1	0,5	- 1,1	
Жаңа идеяларды барынша тиімді етудің қолайлы жолдарын анықтау.	23	4,3	0,7	3,1	0,8	- 1,2	22	4,2	0,6	3,0	0,5	- 1,1	
Мақсатты қауымдастыққа, нарыққа, қоғамға және қоршаған ортаға құндылық әкелетін идеялардың салдарын бағалау.	23	4,4	0,7	3,1	0,8	- 1,3	22	4,3	0,6	3,0	0,5	- 1,3	
Ұзақ мерзімді әлеуметтік, мәдени және экономикалық мақсаттардың қаншалықты тұрақты екендігі	23	4,5	0,6	3,1	0,8	- 1,3	22	4,2	0,6	3,0	0,2	- 1,3	

туралы ой жүгірту.												
Жауапты әрекет ету.	23	4,6	0,6	3,2	0,7	- 1,3	22	4,3	0,8	3,0	0,4	- 1,3

Бұл бағыт университеттің бұрынғы түлектері болып табылатын қызметкерлерді жұмысқа алатын жұмыс беруші үшін өте маңызды тармақтарды қамтыды. Өрбір жұмыс беруші мүмкіндіктерді анықтау, құру және пайдалану сияқты тармақты өте маңызды деп санады. Бірақ бұл сапаны түлектердің арасында бағалағанда, жоғары балл қойғандар аз, бұл қасиет түлектер арасында онша дамымағанын меңзейді. Жұмыс берушілер «Мүмкіндіктерді анықтау, құру және пайдалану» сияқты дағдылардың маңыздылығын ерекше атап өтті, ұзақ мерзімді әлеуметтік, мәдени және экономикалық мақсаттардың қаншалықты тұрақты екендігі туралы ой жүгіртіп, олардың үлесі 4,5 және жауапты міндетін атқарушы, бұл ең жоғары балл - 4,6 болды. .

Клиенттердің және басқа да мүдделі тараптардың қажеттіліктерін ашу, Құнды құруға болатын контексттерді талдау, Бар және жаңа міндеттерге жақсырақ шешімдерді әзірлеу, Инновациялық тәсілдермен зерттеу және тәжірибе жасау, Әлеуметтік, мәдени және экономикалық тұрғыдан құндылықтың не екенін бағалау, тану сияқты элементтер. Идеяның құндылық жасаудағы әлеуеті, мақсатты қауымдастыққа, нарыққа, қоғамға және қоршаған ортаға құндылық әкелетін идеялардың салдарын бағалау 4,4 балл болды.

«Идеяларды іс-әрекетке айналдыру» көзқарасын дамыту және «Жаңа идеяларды барынша тиімді етудің қолайлы жолдарын анықтау» әрқайсысы 4,3 ұпай алды, ал жұмыс берушілер «Идеяларды әзірлеу және құндылық жасау мүмкіндіктерін ең аз» деп бағалады, бұл 4,2 ұпай.

Өз кезегінде түлектер мүмкіндіктерді анықтау, құру және пайдалану, тұтынушылардың және басқа да мүдделі тараптардың қажеттіліктерін ашу, құндылықтарды жасау үшін идеялар мен мүмкіндіктерді дамыту, бар және жаңа қиындықтарға жақсырақ шешімдерді әзірлеу, идеялардың салдарын бағалау сияқты критерийлерге үлкен көңіл бөлді. мақсатты қоғамдастыққа, нарыққа, қоғамға және қоршаған ортаға құндылық әкелу және жауапты міндетін атқарушы, бұл 4,3 балл.

Инновациялық тәсілдерді зерттеу және тәжірибе жасау, құндылық жасау үшін идеяның әлеуетін тану және ең тиімді жаңа идеяларды жасаудың қолайлы жолдарын анықтау, бұл 4,2 ұпай.

Алайда, ең қызығы, респонденттердің екі түрі де мүмкіндіктерді анықтау, құру және пайдалану сияқты келесі дағдыларды меңгерудің төмен деңгейін атап өтті; тұтынушылардың және басқа да мүдделі тараптардың қажеттіліктерін ашу және құндылықты жасауға болатын контексттерді талдау. Сауалнама өте қызғылт емес, сонымен қатар мүлдем теріс емес суретті көрсетті. Барлығын түзетуге болады; ол бізге әрі қарай қалай жұмыс істеу керектігін көрсетеді. Дегенмен, Маңыздылық пен Түлек деңгейіндегі айырмашылықтардың барлығы қызыл түспен (4,1 ұпай) бөлектелгенін атап өткен жөн.

Жұмыс берушілер үшін дағдылар мен дағдылардың маңыздылығының айырмашылығы және бұл дағдыларды бітірушілер арасындағы шын мәнінде төмен деңгейде меңгеру бізді силлабустарға өзгертулер енгізу туралы ойлануға мәжбүр етеді. Бұл өзгерістер осы дағдыларды қажетті деңгейге дейін қалыптастыруға және дамытуға көмектесуі мүмкін

4.2 Өлшем «Ресурстар»

2-кесте: «Ресурстар» өлшемі	Жұмыс беруші						Түлектер					
	Маңыздылығы						Маңыздылығы					
	H	Орташа	SD	Орташа	SD	I ± GL	H	Орташа	SD	Орташа	SD	I ± GL
Элементтер												
Қысқа, орта және ұзақ мерзімді перспективада сіздің қажеттіліктеріңіз, ұмтылыстарыңыз және тілектеріңіз туралы ойлану.	23	4,3	0,7	3,0	0,8	-1,3	22	4,3	0,7	3,0	0,4	-1,3
Өзінің жеке және топтық күшті және әлсіз жақтарын анықтау және бағалау.	23	4,3	0,8	3,0	0,8	-1,3	22	4,5	0,6	3,0	0,4	-1,5
Белгісіздікке, сәтсіздіктерге және уақытша сәтсіздіктерге қарамастан, оқиғалардың барысына әсер ету қабілетіне сену.	23	4,4	0,8	3,0	0,7	-1,4	22	4,2	0,6	3,0	0,4	-1,2
Идеяларды әрекетке айналдыруға және қол жеткізуге деген өз қажеттілігін қанағаттандыруға бел байлау.	23	4,3	0,7	3,1	0,8	-1,2	22	4,5	0,6	3,0	0,4	-1,5
Шыдамды болуға дайын болу және ұзақ мерзімді жеке немесе топтық мақсаттарға жетуге тырысу.	23	4,6	0,7	3,0	0,8	-1,6	22	4,1	0,6	3,0	0,6	-1,1
Қысымға, қиыншылыққа және уақытша сәтсіздікке төзімді болу.	23	4,5	0,7	3,0	0,8	-1,5	22	4,4	0,6	2,9	0,5	-1,5
Идеяларды әрекетке айналдыру үшін қажетті материалдық, материалдық емес және цифрлық	23	4,3	0,8	3,0	0,6	-1,3	22	4,1	0,6	3,0	0,4	-1,1

ресурстарды алу және басқару.													
Шектеулі ресурстарды барынша пайдалану.	23	4,5	0,7	3,1	0,7	-1,4	22	4,2	0,6	3,0	0,4	-1,2	
Сәйкес серіктестіктер, желі құру, аутсорсинг арқылы техникалық, заңдық, салықтық және цифрлық құзыреттерді қоса алғанда, кез келген кезеңде қажетті құзыреттерді алу және басқару	23	4,3	0,8	3,0	0,7	-1,3	22	4,2	0,6	3,0	0,2	-1,2	
Идеяны құндылық туғызатын әрекетке айналдыру құнын бағалау.	23	4,6	0,6	3,0	0,8	-1,6	22	4,3	0,5	3,0	0,6	-1,3	
Уақыт өте келе қаржылық шешімдерді жоспарлау, енгізу және бағалау.	23	4,4	0,7	3,0	0,8	-1,4	22	4,2	0,5	3,0	0,3	-1,2	
Құнды тудыратын қызметім ұзақ мерзімге созылатынына көз жеткізу үшін қаржыландыруды басқару.	23	4,5	0,7	3,0	0,8	-1,5	22	4,5	0,5	3,0	0,4	-1,5	
Сәйкес мүдделі тараптарды шабыттандырады және ынталандырады.	23	4,6	0,6	3,0	0,8	-1,6	22	4,3	0,5	3,0	0,5	-1,3	
Құнды нәтижелерге қол жеткізу үшін қажетті қолдауды алу.	23	4,6	0,6	3,0	0,8	-1,6	22	4,3	0,6	3,0	0,5	-1,3	
Тиімді қарым-қатынасты, сендіруді және келіссөздерді көрсету.	23	4,4	0,7	3,0	0,8	-1,4	22	4,3	0,6	3,1	0,6	-1,2	
Тиімді көшбасшылықты көрсету.	23	4,5	0,7	2,9	0,8	-1,6	22	4,3	0,6	3,1	0,6	-1,2	

Жұмыс берушілер «Шыдамды болуға дайын болу және ұзақ мерзімді жеке немесе топтық мақсаттарға жетуге тырысу», «Идеяны құндылық жасайтын әрекетке айналдырудың құнын

бағалау», «Шабыттандырушы және ынталы болу» сияқты құзыреттерге ие болу маңыздылығын жоғары бағалайды. тиісті мүдделі тарап», «Бағалы нәтижелерге қол жеткізу үшін қажетті қолдауды алу»- 4,6 ұпай.

Сондай-ақ жұмыс берушілер мұндай көрсеткіштерді 4,5 балл деп бағалады: Қысымға, қиыншылыққа және уақытша сәтсіздікке төзімді болу, шектеулі ресурстарды барынша пайдалану, Құнды тудыратын қызметім ұзақ мерзімге созылатынына көз жеткізу үшін қаржыландыруды басқару және тиімді көшбасшылықты көрсету.

Белгісіздікке, сәтсіздіктерге және уақытша сәтсіздіктерге қарамастан оқиғалардың барысына әсер ету мүмкіндігіне сену, Уақыт өте келе қаржылық шешімдерді жоспарлау, орнату және бағалау және Тиімді қарым-қатынасты көрсету, сендіру және келіссөздер Жұмыс берушілер 4,4 ұпаймен бағалайды.

Сонымен қатар, түлектер «Өзінің жеке және топтық күшті және әлсіз жақтарын анықтау және бағалау», «Құнды тудыратын қызметім ұзақ мерзімді перспективада жалғасатынына көз жеткізу үшін қаржыландыруды басқару» сияқты құзыреттерге ие болу маңыздылығын жоғары бағалады. Екі тарап бітірушілердің осы дағдыларды нақты меңгеруіне төмен баға берді (4,3 балл).

Жоғарыда айтылғандардың барлығын өз бойыңызда дамыту студенттер үшін де, жас мамандар үшін де, мансап сатысымен сенімді түрде көтеріліп келе жатқан аға менеджерлер үшін де өте маңызды. Қажетті уақытта жауапкершілікті өз мойнына алу және мақсаттарға жету үшін барлық әрекеттерді дұрыс бағытта бағыттау - сіздің мансабыңыздың кез келген кезеңінде басты артықшылығы. Мұның бәрі әртүрлі саладағы қызметкер үшін өте маңызды. Бұл сауалнамада жұмыс берушілер баса назар аударады. Дегенмен, олардың үміттері мен шынайы бейнесі аздап сәйкес келмейді. Мысалы, жұмыс берушілер университет түлектерінің арасында қолайлы серіктестіктер, желі құру, аутсорсинг арқылы кез келген кезеңде қажетті құзыреттерді, соның ішінде техникалық, заңгерлік, салықтық және цифрлық құзыреттерді алу және басқару сияқты сапаны өте төмен бағалайды. Бір уақытта, бітірушілер барлық аталған қасиеттерді орташа дәрежеде толық иемденетініне сенеді. Дегенмен, олар уақыт өте келе қаржылық шешімдерді жоспарлау, қабылдау және бағалау сияқты сапа жақсартуды қажет ететінімен келіседі. Жұмыс берушілер үшін дағдылар мен дағдылардың маңыздылығының айырмашылығы және бұл дағдыларды бітірушілер арасындағы шын мәнінде төмен деңгейде меңгеру бізді силлабустарға өзгертулер енгізу туралы ойлануға мәжбүр етеді. Бұл өзгерістер осы дағдыларды қажетті деңгейге дейін қалыптастыруға және дамытуға көмектесуі мүмкін.

4.3 «Әрекеттер» өлшемі

3-кесте: «Әрекеттер» өлшемі	Жұмыс беруші						Түлектер					
	Маңыздылығы						Маңыздылығы					
	H	Орташа	SD	Орташа	SD	I ± GL	H	Орташа	SD	Орташа	SD	I ± GL
Элементтер												
Құнды тудыратын процестерді бастау.	23	4,3	0,7	3,0	0,6	-1,3	22	4,1	0,7	2,9	0,6	-1,2
Қиындықтарды қабылдау.	23	4,2	0,6	3,0	0,8	-1,2	22	4,1	0,6	2,9	0,6	-1,2
Мақсатқа жету үшін өз бетінше әрекет ету және жұмыс істеу, ниетке берік болу және жоспарланған тапсырмаларды орындау.	23	4,3	0,8	2,9	0,6	-1,4	22	4,1	0,6	3,0	0,6	-1,1
Ұзақ, орта және қысқа мерзімді мақсаттарды қою.	23	4,3	0,6	3,0	0,7	-1,3	22	4,3	0,6	3,0	0,5	-1,3
Басымдылықтар мен іс-қимыл жоспарларын анықтау.	23	4,4	0,6	2,9	0,7	-1,5	22	4,3	0,6	3,0	0,5	-1,3
Күтпеген өзгерістерге бейімделу.	23	4,4	0,7	3,0	0,8	-1,4	22	4,4	0,6	3,0	0,4	-1,4
Бұл шешімнің нәтижесі белгісіз болған кезде, қол жетімді ақпарат ішінара немесе анық емес болғанда немесе күтпеген нәтижелер қаупі бар кезде шешім қабылдау.	23	4,3	0,7	2,9	0,7	-1,4	22	4,4	0,6	3,0	0,6	-1,4
Сәтсіздік қаупін азайту үшін идеялар мен прототиптерді бастапқы кезеңдерден сынау.	23	4,3	0,8	3,1	0,7	-1,2	22	4,0	0,6	3,0	0,5	-1,0
Жылдам өзгеретін жағдайларды тез және икемді түрде шешу.	23	4,4	0,6	2,9	0,7	-1,5	22	4,2	0,6	3,0	0,5	-1,2
Идеяларды дамыту және оларды іс-әрекетке айналдыру үшін басқалармен бірлесіп жұмыс істеу және ынтымақтастық.	23	4,4	0,7	3,0	0,7	-1,4	22	4,3	0,5	3,0	0,4	-1,3

Мақсатқа жету үшін қажетті дағдылар мен тәжірибені ұйымдастыру үшін басқалармен желі құру.	23	4,5	0,7	3,0	0,6	-1,5	22	4,2	0,5	3,1	0,6	-1,1
Қақтығыстарды шешу және қажет болған жағдайда бәсекелестікке оң көзқараспен қарау.	23	4,5	0,7	3,0	0,7	-1,5	22	4,5	0,5	3,0	0,6	-1,5
Құндылық жасау үшін кез келген бастаманы оқу мүмкіндігі ретінде пайдалану.	23	4,6	0,6	2,8	0,6	-1,8	22	4,3	0,6	3,1	0,7	-1,2
Басқалармен, соның ішінде құрбыларымен және тәлімгерлерімен бірге оқу.	23	4,3	0,6	3,0	0,6	-1,3	22	4,3	0,6	3,1	0,7	-1,2
Сәттілікке де, сәтсіздікке де (өзіңіздің және басқалардың) рефлексия және сабақ алу.	23	4,3	0,6	3,0	0,6	-1,3	22	4,3	0,6	3,1	0,8	-1,2

Сауалнамада жұмыс берушілер барлық қасиеттерді өте маңызды деп атап өтті. Бірақ олар университет түлектерінің осы қасиеттерін бағалау кезінде орташа балл берді. Жұмыс берушілер, әдетте, түлектер өз бетінше жұмыс істеуге әлі дайын емес және оларға кеңессіз шешім қабылдау қиын деп есептейді. Сондай-ақ олар түлектердің командада жұмыс істеу және мақсаттарға жету үшін басқалармен ынтымақтасу қабілетіне орташа баға береді. Сонымен бірге түлектер бұл қасиеттерді орташадан жоғары бағалайды. Олар сондай-ақ бұл тармақтарды өте маңызды деп санайды, бірақ сонымен бірге жоғары оқу орнын бітірген кезде және жұмысқа орналасу кезінде мұндай дағдыларға ие екеніне сенім білдіреді. Жұмыс берушілер үшін дағдылар мен дағдылардың маңыздылығының айырмашылығы және бұл дағдыларды бітірушілер арасындағы шын мәнінде төмен деңгейде меңгеру бізді силлабустарға өзгертулер енгізу туралы ойлануға мәжбүр етеді. Бұл өзгерістер осы дағдыларды қажетті деңгейге дейін қалыптастыруға және дамытуға көмектесуі мүмкін.

4.4 «Цифрлық дағдылар» өлшемі

4-кесте: «Цифрлық дағдылар» өлшемі	Жұмыс беруші						Түлектер					
	Маңыздылығы						Маңыздылығы					
	H	Орташа	SD	Орташа	SD	I ± GL	H	Орташа	SD	Орташа	SD	I ± GL
Элементтер												
Идеялардың әлеуетін бағалау үшін цифрлық ортадан алынған деректер мен ақпаратты пайдалану.	23	4,4	0,7	3,1	0,6	- 1,3	22	4,1	0,8	2,9	0,4	- 1,2
Сандық медианы, қолданбаларды немесе маркетингке арналған веб-құралдарды қолдану.	23	4,3	0,8	3,2	0,7	- 1,1	22	4,2	0,8	2,9	0,3	- 1,3
Өнімдерді, процестерді және қызметтерді жақсарту үшін автоматтандыру және жасанды интеллект туралы білімді пайдалану.	23	4,3	0,9	3,1	0,7	- 1,2	22	4,2	1,1	2,9	0,6	- 1,3
Тұтынушылардың қажеттіліктерін анықтау үшін интернеттен және басқа сандық көздерден алынған ақпаратты түсіну және пайдалану.	23	4,4	0,7	3,1	0,7	- 1,3	22	4,2	0,7	3,0	0,4	- 1,2
Командалармен және серіктестермен ынтымақтастықты басқару үшін бағдарламалық құралдарды және сандық құралдарды пайдалану.	23	4,6	0,6	3,0	0,7	- 1,6	22	4,1	0,8	3,0	0,5	- 1,1

Сандық сауаттылық-бұл цифрлық технологиялар мен интернет-ресурстарды қауіпсіз және тиімді пайдалану үшін қажетті білім мен дағдылардың жиынтығы. Жұмыс берушілер осы саладағы барлық құзыреттердің маңыздылығын жоғары бағалады. Алайда түлектердің барлық дағдыларын нақты меңгеру төмен бағаланды. Маңыздылығы мен нақты шеберлік деңгейі арасындағы айырмашылық туралы мәліметтер түлектер арасындағы алаңдатарлық жағдайды көрсетеді. Сандық сауаттылық өте маңызды, бірақ нәтижелер көрсеткендей, нақты меншік деңгейі төмен. Заманауи ұйымдар мен компаниялар жұмыс процесін қайта құрылымдау мәселесіне тап болады, бұл таратылған ұйымдық құрылымдардың пайда

болуын, шешім қабылдау процесін орталықсыздандыруды, кеңірек ақпарат алмасуды, икемді жұмыс кестесін және жобада жұмыс істейтін топ ішінде ынтымақтастықты білдіреді. Мұндай өзгерістерді ұйымдық құрылымдар мен іскерлік тәжірибеге енгізетін компанияларға қызметкерлердің жаңа дағдылары қажет. Жұмыс берушілер бұл саланы бағалауда цифрлық сауаттылықтың маңыздылығын қаншалықты жоғары бағалайтынын анық көрсетті. Сонымен қатар, олар түлектердің цифрлық құзыреттілігін жоғары бағалайды, бұл өте жағымды және түсінікті (4,3-тен 4,6 баллға дейін). Қазіргі уақытта Цифрлық сауаттылықтың әлсіз дағдыларына ие болу мүмкін емес. Түлектер де осы бағыттың маңыздылығын жоғары бағалайды. Алайда, сонымен бірге олар университетті бітірген кезде (4.1-ден 4.2-ге дейін) бұл дағдыларды жақсы меңгеретініне сенімді емес. Бұл таңқаларлық факт, өйткені қазір цифрландыру дәуірі басталды және өзекті болу үшін сізде осы құзыреттер болуы керек.

4.5 «Қаржылық дағдылар» өлшемі

5-кесте:
«Қаржылық дағдылар» өлшемі

	Жұмыс беруші						Түлектер						
	Маңыздылығы			I ± GL			Маңыздылығы			I ± GL			
	H	Орташа	SD	Орташа	SD		H	Орташа	SD	Орташа	SD		
Элементтер													
Бухгалтерлік балансты оқу және талдауды білу.	23	4,2	0,7	2,8	0,5	- 1,4	22	4,4	0,6	2,9	0,6	- 1,5	
Қорытынды жасау және баланстан ықтимал әрекет бағыттарын шығару.	23	4,2	0,7	3,0	0,7	- 1,2	22	4,3	0,7	3,0	0,6	- 1,3	
Ақша ағынын басқару.	23	4,3	0,6	2,8	0,6	- 1,5	22	4,3	0,6	2,8	0,7	- 1,5	
Қысқа және ұзақ мерзімді перспективада ұйымның қаржылық қажеттіліктерін анықтау және қанағаттандыру	23	4,4	0,7	3,0	0,6	- 1,4	22	4,4	0,5	2,9	0,5	- 1,5	
Шығындарды, шығындар бағасын және маржаларды есептеу.	23	4,4	0,6	2,9	0,7	- 1,5	22	4,4	0,6	3,0	0,6	- 1,4	

Қаржылық сауаттылық өмірдің қаржылық жағы қалай ұйымдастырылғанын, соған байланысты белгілі бір оқиғалардың орын алуын, мемлекетте болып жатқан оқиғалардың адам өміріне қалай әсер ететінін, осы немесе басқа қадамның өз ақшасымен қандай салдарға әкелетінін түсінуге мүмкіндік береді. жұмыс берушінің ақшасымен. Қиын қаржылық жағдайға тап болу қаупін азайту үшін жұмыс берушілер бітірушілердің экономика мен қаржылық сауаттылықтың негізгі негіздеріне ие болғанын қалайды. Бірақ іс жүзінде олар түлектер бұл дағдыларға өте жақсы емес деп санайды. Атап айтқанда, жұмыс берушілер түлектердің бухгалтерлік балансты оқу және талдау және «Шығындарды, өзіндік құн мен маржаны есептеуді»

БҚ2: Кәсіпкерлік білім мен дағдыларды дамытуды арттыру
D2.1 Кәсіпкерлік білім берудегі статус-кво, еңбек нарығының талаптары және білім/дағдылардың сәйкессіздігі туралы есеп

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

TRIGGER: 617309-EPP-1-2020-1-SK-EPPKA2-CBHE-JP

білуде онша мықты емес деп санайды (4,2 балл). Бір сауалнамада түлектердің осы мәселелер бойынша шамамен бірдей пікірлері бар.

4.6 «Маркетинг» өлшемі

6-кесте: «Маркетинг» өлшемі	Жұмыс беруші						Түлектер							
	Маңыздылығы						I ± GL	Маңыздылығы						I ± GL
	H	Орташа	SD	Орташа	SD	H		Орташа	SD	Орташа	SD			
Элементтер														
Клиенттерді сатып алуға көндіру мақсатында сату аргументтерін қолдану.	23	4,5	0,6	3,2	0,7	-1,3	22	4,5	0,7	3,1	0,5	-1,4		
Арнайы әдістерді қолдану кезінде келіссөздер жүргізу	23	4,6	0,6	3,1	0,9	-1,5	22	4,6	0,5	3,1	0,4	-1,5		
Жаңа клиенттерді тартуға мүмкіндік беретін коммерциялық стратегиялар мен құралдарды әзірлеу	23	4,6	0,6	3,2	0,7	-1,4	22	4,5	0,7	3,1	0,4	-1,4		
Клиенттердің адалдығын ынталандыру үшін арнайы әдістерді қолдану.	23	4,6	0,6	3,3	0,8	-1,3	22	4,1	1,0	3,0	0,5	-1,1		
Фирманың оң имиджін құру, фирманың этикалық имиджін насихаттау.	23	4,7	0,6	3,1	0,9	-1,6	22	4,5	0,6	3,0	0,5	-1,5		
Клиенттермен және серіктестермен сенімді қарым-қатынас орнату.	23	4,8	0,4	3,3	0,8	-1,5	22	4,5	0,7	3,0	0,7	-1,5		

Маркетинг саласындағы білім қазіргі еңбек нарығында өте жоғары бағаланады. Өз кәсібіңізде сұранысқа ие болу үшін сіз өзіңіздің дағдыларыңызды үнемі жетілдіріп, осы салада өз құзыреттеріңізді кеңейтіп отыруыңыз керек. Әрине, бұл жұмыс берушілер үшін өте маңызды. Олар алған білімдерін әлі де қолдана білу керек деп санайды. Оның компанияда бар мәселелерге ұқсас мәселелерді шешуде табысты тәжірибесі және ұқсас бизнес саласында практикалық тәжірибесі бар-жоғы әлдеқайда маңызды. Жұмысқа орналасу кезінде шешуші фактор болуы мүмкін тағы бір мәселе — бұл мамандықта үнемі өзін-өзі оқытуға бейімділік. Қазір технологияның дамуы керемет жылдамдықпен жүріп жатқандықтан, жаңа дағдылар мен дағдыларды алу жақсы маман үшін қалыпты жағдайға айналуда. Жалпы, бұл сауалнамада

жұмыс берушілер осы саладағы түлектердің дағдыларын жоғары бағалайды. Түлектер өз кезегінде осы саладағы жұмыс берушілердің жауаптарынан қалыс қалмайды (орта есеппен 4,5-4,6 балл). Олар түлектердің бұл салада жақсы білім деңгейі бар деп санайды. Сонымен, жұмыс берушілер клиенттермен және серіктестермен сенімді қарым-қатынас орнату (4,8 балл), сондай-ақ фирманың оң имиджін құру, фирманың этикалық имиджін ілгерілету (4,7 балл) дағдыларын жоғары бағалады. Алайда, клиенттердің адалдығын ынталандыру үшін нақты әдістерді қолдана білуді түлектер салыстырмалы түрде төмен бағалады - жұмыс берушілерде 4,6-ға қарсы 4,1 балл.

4.7 «Инновациялық менеджмент» өлшемі

Кесте 7 «Инновацияларды басқару» өлшемі	Жұмыс беруші						Түлектер							
	Маңыздылығы						I ± GL	Маңыздылығы						I ± GL
	Н	Орташа	SD	Орташа	SD	Н		Орташа	SD	Орташа	SD			
Элементтер														
Инновациялық стратегияларды әзірлеу.	23	4,3	0,7	2,9	0,8	- 1,4	22	4,2	0,6	3,0	0,5	- 1,2		
Жаңа өнімдер, процестер және қызметтер үшін идеялар мен тұжырымдамалардың нарықтық әлеуетін талдау.	23	4,3	0,6	2,9	0,6	- 1,4	22	4,2	0,5	3,0	0,5	- 1,2		
Жобаны басқару әдістерімен инновациялық процестерді жоспарлау, енгізу және бақылау.	23	4,2	0,7	3,0	0,6	- 1,2	22	4,0	0,7	3,0	0,4	- 1,0		
Инновациялық үдерісте идеялар мен білім алмасу әдістерін таңдау және қолдану.	23	4,5	0,6	2,9	0,7	- 1,6	22	4,2	0,7	2,9	0,6	- 1,3		
Инновациялық процесте тұтынушылар, жеткізушілер және әзірлеу серіктестері арасындағы ынтымақтастықты басқару.	23	4,3	0,7	3,0	0,6	- 1,3	22	4,0	0,4	3,0	0,4	- 1,0		

Инновациялық менеджмент – жаңа өнімдерді, өндірістік процестерді және экономикалық қатынастарды енгізумен байланысты стратегиялық менеджмент бағыттарының бірі. Сонымен қатар, инновациялық менеджмент кәсіпорындар үшін өмірлік маңызды қызмет болып табылады. Инновациялық менеджмент инновациялық өнім бойынша жұмысты тікелей үйлестіруден де, кәсіпорынды басқарудың ең жоғары деңгейінде жүзеге асырылатын инновациялық процестер мен экономикалық қатынастарды басқару жүйелерін әзірлеуден де тұруы мүмкін. Қазіргі уақытта жұмыс берушілер өз жауаптарына сәйкес бұл бағытты өте маңызды деп санайды. Өкінішке орай, жұмыс берушілер бұл саладағы түлектердің біліктілігіне аса жоғары баға бермейді. Олар инновациялық стратегияларды әзірлеу және инновациялық үдерісте идеялар мен білім алмасу

әдістерін таңдау және қолдану сияқты салалардағы төмен көрсеткіштерді қарастырады. Түлектер осы саладағы дағдылардың маңыздылығын көрсетеді, бірақ сонымен бірге онша күшті емес дайындыққа баса назар аударады. Бұл бағытта жұмыс берушілер мен түлектердің пікірлері үндес (4,0-ден 4,2-ге дейін).

5. Анықталған кемшіліктер мен дағдылардың сәйкессіздіктері

Төртінші тараудың нәтижелерін қорытындылай келе, жұмыс берушілер мен бітірушілер сәйкес дағдылардың маңыздылығынан айтарлықтай төмен баға беретін дағдылардың бар екенін атап өткім келеді. Мысалы, тиімді көшбасшылықты көрсету сияқты дағды. Жұмыс берушілер бұл дағдыны өте маңызды деп санайды. Өкінішке орай, олардың жауаптарына қарағанда, түлектер бұл салада әлсіз деп есептейді. Бұл пункт бойынша орташа балл бар болғаны 2,9. Жұмыс берушілер түлектер тиімді көшбасшылық танытпайды деп санайды. Бір қызығы, түлектер дәл осылай ойлайды.

Жұмыс берушілер бұл шешімнің нәтижесі түсініксіз болған кезде, қол жетімді ақпарат ішінара, анық емес болғанда немесе күтпеген нәтижелер қаупі бар кезде түлектер шешім қабылдай алмайтынын атап көрсетеді. Және де оқу мүмкіндігі ретінде кез келген құндылық жасау бастамасын пайдаланады. Дегенмен, түлектер сәл басқаша пікірде. Олар бұл қасиеттерді жұмыс берушілерге қарағанда жоғары бағалайды. Егер ұпаймен өлшенсе, онда жауаптардағы айырмашылық аз, небәрі 0,3 ұпай.

Цифрлық дағдыларға келетін болсақ, мұнда жұмыс берушілер цифрлық дағдыларды өте жоғары бағалайтынын атап өткім келеді, оны бітірушілер туралы айту мүмкін емес. Түлектер бұл қасиеттерді жұмыс берушілерге қарағанда төмен бағалайды, бірақ респонденттердің екі санаты да осы дағдыларды меңгерудің маңыздылығын атап көрсетеді.

«Қаржылық дағдылар» параметрі. Бұл санатта екі тарап осы дағдылардың маңыздылығын атап көрсетеді. Дегенмен, жұмыс берушілер де, нақты жағдайдағы түлектер де төмен балл көрсетеді. Яғни, респонденттердің екі санаты да ЖОО түлектерінің бұл салада үлгерімі нашар екенін алға тартады.

Инновациялық менеджмент. Мұнда жұмыс берушілер бітірушілердің осы салада, әсіресе инновациялық стратегияларды әзірлеуде және жаңа өнімдер, процестер мен қызметтер үшін идеялар мен тұжырымдамалардың нарықтық әлеуетін талдауда әлсіз дағдыларға ие деп санайды. Түлектердің пікірі де сәйкес келеді. Бұл ретте екі тарап та жоғарыда аталған дағдылар жұмысқа орналасу кезінде өте маңызды деп санайды.

1-кесте: Жұмыс берушілер мен бітірушілер бағалаған дағдылардағы кемшіліктер

Құзыреттердің негізгі өлшемдері	Жұмыс берушілер мен түлектер біліктілік кемшілігі ретінде бағалады	Жұмыс берушілер бойынша бағаланған біліктілік алшақтығы	Түлектердің бағаланған дағдыларының айырмашылығы
1. Идеялар	• Инновациялық тәсілдерді зерттеу және тәжірибе жасау.	• Әлеуметтік, мәдени және экономикалық тұрғыдан құндылықтың қандай екенін бағалау.	• Құндылық жасау үшін идеялар мен мүмкіндіктерді дамыту.
2. Ресурстар	• Тиімді көшбасшылықты көрсету.		• Қысымға, қиыншылыққа және уақытша сәтсіздікке төзімді болу.
3. Әрекеттер	• Мақсатқа жету, ниетке берік болу және жоспарланған тапсырмаларды орындау үшін өз бетінше әрекет ету және жұмыс істеу.	• Құндылық жасау үшін кез келген бастаманы оқу мүмкіндігі ретінде пайдалану.	.
4. Сандық дағдылар	• Маркетинг үшін цифрлық медианы, қолданбаларды немесе веб-негізді құралдарды қолдану.	• Командалар мен және серіктестермен ынтымақтастықты басқару үшін бағдарламалық құралдарды және сандық құралдарды пайдалану.	• Идеялардың әлеуетін бағалау үшін цифрлық ортадан алынған деректер мен ақпаратты пайдалану.
5. Қаржылық дағдылар	• Ақша ағынын басқару.	• Бухгалтерлік балансты оқу және талдауды білу.	• Қысқа және ұзақ мерзімді перспективада ұйымның қаржылық қажеттіліктерін анықтау және қанағаттандыру
6. Маркетинг		• Фирманың оң имиджін құру, фирманың этикалық имиджін насихаттау.	• Клиенттерді сатып алуға көндіру мақсатында сату аргументтерін қолдану.
7. Инновациялық менеджмент	• Инновациялық үдерісте идеялар мен білім алмасу әдістерін таңдау және қолдану.	• Инновациялық стратегияларды әзірлеу.	

6. Қорытынды: университетте кәсіпкерлік білім беруді одан әрі дамыту қадамдары

Университетте жұмыс берушілер мен түлектер арасында жүргізілген аудиттің нәтижесінде идеялар, ресурстар, әрекеттер, цифрлық дағдылар, қаржылық дағдылар, маркетинг, инновацияларды басқару сияқты көптеген салалардағы нақты жағдайды көрсетті.

Ағымдағы жағдайды саралай келе, университет басшылығы бірқатар бағыттарды анықтап, жұмыс берушілер көрсеткен әлсіз тұстарды жақсарту шараларын әзірледі. Төмен балл

алған студенттердің дағдыларын бекіту мақсатында білім беру бағдарламалары мен силлабустардың мазмұнын қайта қарау жоспарлануда.

Барлық бағыттар/мамандықтар бойынша бакалавриат деңгейінде университетте кәсіпкерлік құзыреттіліктерді қалыптастыру бойынша, Minor курстарын таңдау форматында жеткілікті жұмыстар атқарылуда. Сондай-ақ, бұған дейін бакалавриат бағдарламасында айтылғандай, «Кәсіпкерлік негіздері» және «Стартап жобаларының техникалық-экономикалық негіздемесі» пәндері кәсіпкерлік дағдыларды қалыптастыру үшін міндетті пәндер болып табылады. Бұл курстар кәсіпкерлік дағдыларды одан әрі дамыту үшін бакалавриат деңгейінде жеткілікті.

Бұл курстар кәсіпкерлік дағдыларды одан әрі дамыту үшін бакалавриат деңгейінде жеткілікті.

Қазіргі уақытта университет магистратура деңгейінде барлық бағыттар/мамандықтар үшін «Заманауи бизнес-процестердің логистикасы», «Жобалардың инвестициялық және экономикалық модельдері» элективті курстарын ұсынады.

Бұл пәндер міндетті емес болғандықтан, барлық студенттер оларды таңдап, оқу бағдарламаларына енгізе бермейді. Нәтижесінде, барлық магистранттар жеткілікті кәсіпкерлік құзыреттілікке ие емес.

Кәсіпкерлік дағдылары бар студенттерді көбірек қамту үшін көбірек ақпарат беріп, қосымша бонустар ұсыну арқылы оларды ынталандыру қажет.

Бұл курстар сонымен қатар барлық бағыттар/мамандықтар бойынша докторантура деңгейінде енгізілуі керек. Бұл курстарды оқытудың мақсаты жеке тұлғада да, корпоративтік деңгейде де кәсіпкерлік дағдыларды қалыптастыру және дамыту үшін қажетті білім, білік және дағдылардың қажетті жиынтығын қалыптастыру болып табылады.

Тұтастай алғанда, бұл бекітілген зерттеу тақырыптары аясында докторлық диссертацияларды жазу кезінде, сондай-ақ ғылыми мақалалар мен жобалармен жұмыс істеу кезінде осы курстарда қалыптасқан дағдыларды қолдануға мүмкіндік береді.

Аудит нәтижелері бойынша сауалнама жүргізілген барлық аспектілер контекстінде барлық құзыреттердің маңыздылығы жұмыс берушілер де, бітірушілер де өте маңызды деп бағаланды. Алайда, шын мәнінде, алынған мәліметтер бойынша бұл деңгей орташа есеппен 3,2 баллды құрайды.

Сауалнамада алынған ең төменгі ұпайлар қаржылық дағдылар мен маркетинг дағдылары болып табылады. Яғни, оқу бағдарламаларын жасау мен қалыптастыруда осы өлшемдерге қосымша назар аудару қажет.

Ең жоғары балл цифрлық сауаттылыққа берілді, бұл оңды жағдай.

Кәсіпкерлік дағдыларды, сондай-ақ қаржылық Дағдылар мен маркетингі қалыптастыратын қосымша оқу бағдарламаларын енгізу бойынша ұсынылған шараларды іске асыру үшін кафедра меңгерушілерінің/білім беру бағдарламаларының басшыларының, сондай-ақ оқу жұмысы жөніндегі проректордың және университеттің құрылымдық бөлімшелерінің қолдауы талап етіледі.